

**UNIVERSITY GOCE DELCEV – STIP
FACULTY OF LAW**

**STUDENT'S
SOCIAL
SCIENCE
JOURNAL**

YEAR 2021, ISSUE NUMBER 11

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF LAW**

ISSN 2545-4021

**STUDENT'S
SOCIAL
SCIENCE
JOURNAL**

ISSUE 11

VOLUME XI

YEAR 2021

**STUDENT'S SOCIAL SCIENCE JOURNAL
FACULTY OF LAW
UNIVERSITY GOCE DELCEV – STIP**

**Year 2021, Issue Number 11
ISSN 2545-4021**

Publisher:

prof. Jovan Ananiev, Ph.D

Editorial Board

prof. Blažo Boev, Ph.D
prof. Liljana Gudeva – Koleva, Ph.D
Risto Kostrunanov, LL.M
prof. Jovan Ananiev, Ph.D
prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph.D

International Editorial Board

Ivan Ilic

Faculty of Law, University in Nis, Serbia

Agim Nuhii

Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia

Dunja Duić

Faculty of Law in Osijek, Croatia

Olga Koshevaliska

Associate professor at the Faculty of Law
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Elena Maksimova

Assistant professor at Faculty of Law,
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Ana Nikodinovska Krstevska

Associate professor at Faculty of Law,
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Olga Sidenko

Senior lecturer in political science at Voronezh state University,
Lecturer at Voronezh State University, Russia

Dimitar Apasiev

Assistant professor at the Faculty of Law,
University Goce Delcev – Shtip, Macedonia

Andon Majhoshev

Associate professor at the Faculty of Law,
University Goce Delcev – Shtip, Macedonia

Darya Scheglova,

Senior lecturer in political science at Voronezh state University,
Lecturer at Voronezh State University, Russia

Boryana Aleksandrova

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Bulgaria;
Faculty of Law, Department for International Law and International Relations, Bulgaria

Giorgia Bevilacqua

National Research Council, Institute for Research on Innovation and Services for
Development “, Italy

Nives Mazur Kumrić

Faculty of Law, University of Liège, Belgium

Iskren Ivanov

Senior Lecturer at Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Editorial Staff

Ass. Prof. Elena Maksimova, Ph. D
Teaching assistant Natasha Doneva, LL.M

Editor in chief

Ass. Prof. Elena Maksimova, Ph. D

Language editor

Vesna Ristova
(Macedonian language)

Technical editor

Slave Dimitrov

Address of the Editorial office

University Goce Delcev – Stip
Faculty of Law
ul. "Krstev Misirkov" 10-A PO.BOX 201
PO. Box 201, 2000 Stip
Republic of Macedonia

Содржина

Газепова Вероника ПРАВНАТА РЕГУЛАТИВА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА ЗА ЗАШТИТА И УНАПРЕДУВАЊЕ НА КВАЛИТЕТОТ НА ВОЗДУХОТ	3
Данилова Валентина ОДГОВОРНОСТ НА АДВОКАТОТ ЗА СТОРЕНА ШТЕТА НА КЛИЕНТИ И ТРЕТИ ЛИЦА ПРИ ВРШЕЊЕТО НА ДЕЈНОСТА ВО МАКЕДОНСКОТО ПРАВО	11
IADEVAIA Simona LE NUOVE FRONTIERE DELLE POLITICHE MIGRATORIE. QUALE TUTELA PER I DIRITTI DEI MIGRANTI?	23
ЈОВАНОВ Кристијан ПРАВНАТА РАМКА НА ДОГОВОРНИОТ ЗАЛОГ ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРАВЕН СИСТЕМ	31
МЕМЕДОВИЌ Неџад САЛИФОСКА Фатима ВОЈНАТА ВО БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА НИЗ ПРИЗМАТА НА ХУМАНИТАРНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ И ХУМАНИТАРНАТА ПОМОШ НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ	43
ПАВЛОВА Ирена ЗАШТИТЕН СВЕДОК ВО КРИВИЧНА ПОСТАПКА	55
СУРЛОВА Розе ЕВТАНАЗИЈА – ДОСТОИНСТВЕНА СМРТ ИЛИ КРИВИЧНО ДЕЛО?	65
ХАЦИ-НИКОЛОВ Лазар АНАЛИЗА НА ПРВОСТЕПЕНАТА ПОСТАПКА ЗА УТВРДУВАЊЕ ПРАВЕН СТАТУС НА БЕСПРАНО ИЗГРАДЕНИ ОБЈЕКТИ ВО Р.С. МАКЕДОНИЈА	75
ШКАРИЌ Катица ПРОЦЕСНАТА ПОЛОЖБА НА ОБВИНЕТИОТ ВО ТЕКОТ НА КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА	89
СТУДЕНТСКИ ПУБЛИКАЦИИ ВО РАМКИ НА ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРЕН ПРОЕКТ	97

БАГАРОВА Ани АТАНАСОВА Невенка ТРГОВИЈА СО ДРОГА	99
ЈОВАНОВСКА Кристина МАЛОЛЕТНИЧКА ДЕЛИКВЕНЦИЈА: ПРИЧИНИ ЗА НАСТАНУВАЊЕ, ФЕНОМЕНОЛОГИЈА И ПРЕВЕНЦИЈА	111
МАНЧЕВА Сања МЕРКИ ЗА ЗАШТИТА НА ЖРТВИ СПОРЕД ЗАКОНОТ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНИТЕ И СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО	123
МИТРУШЕВА Наташа ЗАТВОРСКА ЗАЕДНИЦА ВО РСМ	129
МИХАИЛОВА Јована ПАРИЗОВА Елена САНКЦИОНИРАЊЕ НА ДЕЦА – СТОРИТЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЈА ШТО СО ЗАКОН СЕ ОПРЕДЕЛЕНИ КАКО КРИВИЧНИ ДЕЛА, СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА КАЗНАТА ЗАТВОР	135
НАКОВ Иван САНКЦИОНИРАЊЕ НА ДЕЦАТА КОИ СЕ ЈАВУВААТ КАКО СТОРИТЕЛИ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА	145
НАЏАКОВА Мила ДИМЕСКА Ангела УБИСТВОТО КАКО КРИВИЧНО ДЕЛО ПРОТИВ ЖИВОТОТ И ТЕЛОТО	155
НЕДЕВА Ивана КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТИ НА ТРГОВИЈАТА СО ДРОГА КАКО ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ	175
ЧАЛШЕВА Кристина АНГОВА Анастасија ВИДОВИ САНКЦИИ СПРЕМА ДЕЦА СОГЛАСНО ЗПД	195
ШАЛЕВА Корнелија ТАШКОВА Марина ВИКТИМОЛОГИЈА	205

ЕВТАНАЗИЈА – ДОСТОИНСТВЕНА СМРТ ИЛИ КРИВИЧНО ДЕЛО?

Апстракт: Правото на живот, желбата за среќа и долговечност, попатните неволји и чувството на беспомошност, долго боледување и бавна смрт. Вака некако се движат настаните во животот на луѓето кои се најмногу засегнати со ова прашање. И како кај секое прашање, така и кај ова, се јавуваат две спротивставени стојалишта ширум светот за кои истражував во овој труд.

Дали достоинствената смрт без страдање е правилниот одговор или пак вербата во напредокот на медицината дека во секој момент ќе се најде решение и животот нема да запре тука. Дали со регулирање со закон на овој чин ќе се прекине злоупотребата која е во тесна врска со евтаназијата или пак стравот од давањето на преголема моќ и одврзани раце на медицинските лица ќе донесе повеќе штета, отколку придобивка за пациентот? Влијанието на религијата низ историјата и денес, сведоштвата и теориите кои се појавиле во минатото на кои се повикуваат и двете страни во своите гледишта на темата се дел од одговорите на кои наидов во процесот.

Анализирајќи ги аргументите и одговорите на двата табори, државите во светот се одлучиле за или против легализација на евтаназијата врз основа на што постапката (не) ја регулирале во своите национални рамки.

Клучни зборови: евтаназија, легализација, блага смрт, достоинствена смрт, етика

EUTHANASIA - A DIGNIFIED DEATH OR A CRIME?

Abstract: The right to life, the desire to be happy and long-lived, the troubles along the way and the feeling of helplessness, long illness and slow death. This is how the events in the lives of the people who are most affected by this issue are arranged. And as with any question, there are two different perspectives around the world that I have explored in this paper.

Is a dignified death without suffering the right answer or the belief in the progress of medicine that a solution will be found at any moment and life will not stop. Will the step to legalize this act end the abuse that is closely linked to euthanasia, or will the fear of giving too much power and untied hands to doctors bring more harm than good to the patient? The influence of religion throughout history and today, the testimonies and theories that have emerged in the past and are referred to by both sides in their views on the subject are some of the answers I have encountered in the process.

Analyzing the arguments and answers of the two opposing views, the countries worldwide decided for or against the legalization of euthanasia on the basis of which they (did not) regulate the procedure within their national legislation.

Keywords: euthanasia, legalization, gentle death, dignified death, ethics

ВОВЕД

Евтаназија, прашање за кое наидуваме на сè повеќе аргументи од двете страни на полето за дискусија. Убиството од благородни причини или „блага смрт“, ја бранува историјата од моментот на појавување, па сè до денес.

Дали сме способни сами да ја донесеме одлуката дека не сакаме да го продолжиме животот повеќе; нашето ниво на свесност во тој момент; прагот на разумно расудување поматено со премногу страдање; религиозните верувања; (не)етичкиот аспект при донесување на одлуката да се притисне само едно копче со што ќе се одземе уставно загарантираното право на живот... се само дел од прашањата за кои има одговори од поборниците кои се за и против овој чин.

Законските регулативи во секој правен систем се еден од граничните при донесување на оваа одлука. Дел од државите во светот веќе одамна ги имаат укинато членовите во Кривичниот законик со кои се казнува ова дело.¹ Одреден дел од земјите се уште во својот правен поредок имаат изречено санкции за сторителите. Други пак одат во спротивна крајност каде ја имаат легализирано евтаназијата врз неизлечливо болните деца.² Врз ваквиот различен начин на регулирање на правните системи во земјите ширум светот постојат безброј околности кои имаат влијание при донесување на одлуката дали ќе биде сакциониран овој чин. Особено од научен, културолошки и религиозен аспект.

Од посебно внимание е и психолошкиот профил на лицето кое решило да помогне да згасне еден живот, односно да го одземе загарантираното право на живот некому без оглед дали тоа е сторено директно или индиректно. Начинот на кој тоа се справува со самиот чин и последиците кои настануваат потоа се област за истражување што покренува уште поголеми прашања кај поборниците од двете спротивставени страни. Дали може да дојде до искористување на слободата за одлучување со катастрофални последици како во минатото, или пак, ќе се смета за совесно постапување за да се зачува достоинството и прекине страдањето.

1. Историски осврт

Потеклото на зборот евтаназија се врзува го грчкиот збор “eu” - блага и “thanatos” - смрт, што кога заедно би се превело би означувало блага смрт или смрт од милосрдие.³

Сведоштва низ минатото, направени истражувања и складирање на информации низ времето не довеле до следниве сознанија за почетоците и еволуцијата на делото наречено “добра смрт”:⁴

- Кај парагвајските племиња, според тврдењето на Флоријан, децата си ги убивале своите родители поради тогашните верувања дека нема да закрепнат;
- Скратување на живот со недавање на храна кај Хотентотите, според тврдењата на Клоб;
- Закопување на старите и болните лица живи во земја како чин на милосрдие во Малезија, според Конригтон;

¹ Луксембург, Канада и д-р

² Холандија и Белгија.

³ проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско казнено право*, Скопје 2012, стр. 94 – 95.

⁴ Ibid.

- Разбивање на главите од религиозни побуди со посветен чекан на тешко болните и оние кои споро умирале кај Бретанците;
- Платон, во своето дело „Држава” тргнува со помислата дека болниот човек не треба воопшто да се лекува бидејќи тоа не му користи ниту нему ниту на државата;
- Франсис Бекон во своето дело “Novum organum” од 1620 год. за прв пак официјално го споменува поимот со што навел дека на лекарите треба да им се допушти можноста да ја олеснат и да ја забрзаат смртта во случаите кога е во непосредна близина како спротивност на страдањата и болките кои ќе му ги предизвикаат на пациентот со одложувањето на истата. Но сепак напоменува дека лекарите треба да дадам максимум вештини и внимание да се одржи животниот век;
- Познатиот филозоф Монтеѕкје во 1721 год. јавно се залагал за правото на самоубиство на луѓето кои се во болки;
- Шекспировото толкување на евтаназијата се основало на помислата дека не е чесно духовното страдање, туку дека почесно е наоружано против безбројните страдања да се посегне по ослободување со отров;
- Раскажаните сведошта за Наполеон и одбивањето на неговиот личен лекар Николас Рене да им даде опиум во доволни дози за да умрат на заболените војници од чума кои не можеле да ги следат при повлекувањето кон Египет во 1799. Но подоцна во 1817 год, воениот лекар Рагоно на оние кои се наоѓале во агонија им препорачал евтаназија;
- Идејата за создавање на „чиста раса” на нацистите за време на Втората светска војна, но и претходно, се остварувала преку терминот евтаназија позади што се прикривале убиствата на луѓето кои тие сметале дека не се вредни да живеат. Уредбата која ја потпишал Хитлер во 1939 год. со која одобрил усмртување на лицата кои се прогласени за неизлечливо болни, била дозвола за убивање на луѓето кои ги сметале за инфериорни.⁵

Сведоштвата од Нирнбершките судења на Leo Alexander (познат њујоршки психијатар) и Robert Jay Lifton се однесуваат токму на сфаќањата на германските лекари дека подобро е некои луѓе да се соочат со сопствената смрт, отколку тие да продолжат да живеат низок квалитет на живот⁶, воедно повикувајќи се и на аргументот „безвреден живот” или “Lebensunwertes Leben”.⁷ Се сметало дека иако овој поим датирал од претходно, нацистите го вметнале расистичкиот елемент при што во 1945-1946 год. под името евтаназија во нацистичка Германија лишени од живот биде дури 275.000 лица и тоа директно под одговорност на лекарот Карл Фридрих Бранд.

Од аспект на религијата, „религиските уверувања во однос на прашањето за самоубиство извршиле силно влијание врз формирањето на ставовите за евтаназијата како убиство од милосрдие. Врз основа на што општиот негативен став на неодобрувањето на самоубиството во целост се однесувал и на евтаназијата, притоа таа се сметала за потежок злочин и се идентификувала со убиство. Ваквата поставеност произлегува од основниот став на сите религии дека човекот не може да располага со сопствениот живот, врз основа на што не може од друг да побара да му помогне во

⁵ Henry Friedlander, *The Origins of Nazi Genocide: From Euthanasia to the Final Solution*, University of North Carolina Press, Chapel Hill and London, 1997.

⁶ Leo Alexander, „Medical Science under Dictatorship“, *New England Journal of Medicine*, No. 42, 14.06.1949, pp. 49.

⁷ Robert Jay Lifton, *The Nazi Doctors*, Basic Books, New York, 1986, pp. 45.

умирањето со оглед на тоа што и асистирањето при самоубиство претставува смртен грев.”⁸

2. Поимно дефинирање и видови на евтаназија

Во обидите да се постави една јасна дефиниција на поимот низ историјата не биле јасно земени и идентификувани повеќе аспекти, како на пример дали станува збор за убиство од милосрдие кога едно лице активно помага да се одземе живот кој е исполнет со страдање на друго лице, или пак, кога едно лице со непружање на потребната помош го убрзува процесот на умирање на другото.

На евтаназијата може да се гледа како на обид да се зачува човековото достоинство преку вештачки предизвикана „блага” смрт кај неизлечливо болните. Односно намерно скратување на животот на болниот за да му бидат намерно скратени маките.⁹

Оттука, може да кажеме дека намерниот и осмислен акт кој го презема еден субјект се со цел завршување на животот на друг субјект заради олеснување на страдањата на истиот, се дефинира како евтаназија.¹⁰

Како што веќе напоменав погоре, со оглед на тоа што низ историјата во периодот познат како „администрирање на евтаназијата” (administration of euthanasia) каде не била јасно поставена разликата помеѓу active killing somebody or letting somebody die¹¹, денес според начинот на нејзиното извршување можеме да идентификуваме **активна евтаназија** и **пасивна евтаназија**.

Активната евтаназија претставува учество во безболно прекинување на животот на болниот за да се прекине неговото страдање (може да се изврши со давање на смртоносен лек, или пак, друго дејствување кое ќе предизвика смрт)¹². Овој вид на евтаназија за уште појасно дефинирање се расчленува уште на два подвида:

- активна директна евтаназија - кога директно се зема учество во предизвикувањето на смрт на болното лице, односно одземање на животот од страна на друго лице. Овој чин се смета за најконтраверзен и е забранет во најголем ден од земјите во светот.¹³
- активна индиректна (посредна) евтаназија – кога друго лице (не самиот пациент) му дава медикаменти кои ја намалуваат болката, но во исто време по принцип на двоен ефект му го скратуваат животот на болното лице. Во овој случај квалитетот на животот (намалување на болките) се става пред самиот живот.¹⁴

⁸ проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско казнено право*, Скопје 2012, стр. 100.

⁹ Jurica Korbler, „Eutanazija“, Ante Šerčer (ur.), *Medicinska enciklopedija*, Jugoslovenski leksikografski Zavod, Zagreb, 28-31.

¹⁰ Bernard M. Dickens & Joseph M. Boyle Jr., & Linda Ganzini, “Euthanasia and assisted suicide“, Peter Singer & Adrian M. Viens (eds.), *The Cambridge Textbook of Bioethics*, Cambridge University Press, New York, 2008, pp. 72.

¹¹ Robert M. Veatch, *Case Studies in Medical Ethics*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1977, pp. 317

¹² Stephen Holland, „Killing versus Letting Die“, Stephen Holland (ed.). *Bioethics - A Philosophical Introduction*, Polity Press, Cambridge, 2003, pp. 85-102.

¹³ Maurice A.M. De Wachter, „Active Euthanasia in the Netherlands“, *The journal of American Medical Association*, Vol. 262, No. 23, December 15, 1989, pp. 3316-3319.

¹⁴ Vesna Klajn-Tatić, „Odnos između aktivne direktne i aktivne indirektnе eutanazije“, *Pravni život*, 9-2005, str. 452.

Од друга страна пак, пасивната евтаназија претставува неприменување на дадените вообичени методи за лекување, (не се даваат потребните антибиотици, не се прави вообичаената операција), па како резултат на тоа настанува смрт на болното лице. Односно, се прекинуваат сите дополнителни активности со кои би се одржале виталните органи во живот кај пациентот како на пример: неизвршување на реанимација, неприклучување кон респиратор за дишење, потоа неснабдување со храна и вода преку цевка, неукажување на медицински третман.¹⁵ Во повеќето држави во светот денес, овој вид на евтаназија не претставува казнено дело.

Социјалната евтаназија е еден вид на пасивна евтаназија со која често се среќаваат пациентите и медицинските лица, а се состои од отпуштање на стари и неизлечиви болни лица на домашна нега со што нивната нега се сведува на минимум што причинува забрзано умирање.¹⁶

Пасивната евтаназија често се нарекува и **ортотаназија** која се јавува како средина помеѓу евтаназијата и дистаназијата која пак претставува претерано продолжување на агонијата на неизлечиво болно лице со примена на сите можни средства сè со цел да се одржи во живот.

Во овој контекст се јавува и поимот на **негативна евтаназија односно наведување на самоубиство**. Истата се манифестира со оставање на располагање на болниот поголема количина на барбитурати на масичката до него. Со оглед на тоа што самоубиството во повеќето законодавства не се казнува, што не е случај и со наведувањето на самоубиство. **Потпомогнатото (асистирано) самоубиство** се дефинира како обезбедување на пациентот со средства да си го скрати животот, притоа тие средства да не се директно врз него употребени од страна на медицинскиот персонал. Ваквиот вид на евтаназија е дозволен во Швајцарија, Белгија и Холандија.¹⁷

Доколку го земеме во предвид критериумот – **согласноста на волја на лицето чиј живот се прекинува**, можеме да направиме разлика помеѓу доброволна, недоброволна и присилна евтаназија. Во првиот случај, изричната согласност на лицето или пак неговото изрично барање се причина за негово окончување на животот. Кај недоброволната евтаназија недостасува изричната согласност на лицето, најчесто бидејќи му недостасува способност за истото, а другите околу него сметаат дека е во негов најдобар интерес.¹⁸ Додека пак присилната евтаназија е резултат на измама и примена на сила со што „актот на мислост“ се врши спротивно на претходно изразената волја на засегнатото лице.¹⁹

3. Законска регулатива

Согласно Кривичниот законик на Р. Македонија, чл. 124 кој гласи „Тој кој ќе лиши од живот од благородни побуди, ќе се казни со затвор од 6 месеци до 5 години“, нашата земја се вбројува во групата држави кои ја санкционираат евтаназијата во своите правни системи. Ова дело е лоцирано во групата дела против животот и телото со инкриминација „убиство од благородни побуди“.²⁰

¹⁵ Jennifer Fecio McDougall & Martha Gorman, *Euthanasia: A reference handbook*. 2nd edition, ABC Clio, Inc., California, 2008, pp. 2.

¹⁶ Борче Давитковски и сор., *Право и јавно здравство*, Правен факултет, Скопје, 2009, стр. 204.

¹⁷ Проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско Казнено право*, Скопје 2012, стр. 100 - 101

¹⁸ Tom L. Beauchamp & James F. Childress, *Principles of Biomedical Ethics*. 5th ed., Oxford University Press, 2001, pp. 102-103.

¹⁹ Peter Singer, *Practical Ethics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, pp. 129.

²⁰ Владо Камбовски, *Кривичен законик на Република Македонија*, Скопје 2009, стр. 130.

Анализирајќи го делото ќе најдеме на следните заклучоци:²¹

- **дејствие на извршување** на ова дело претставува лишувањето од живот на друго лице од благородни побуди;
- **објект на дејствие** е лицето кое се наоѓа во тешка здравствена состојба и чиј исход се знае во моментот на донесување на одлуката за лишување од живот со цел да се запре страдањето;
- **последица** е всушност настапувањето на смртта и делото се смета за завршено со настапување на смртта;
- потребно е да постои **директна умисла** што се состои од свест и саќање на лицето што се наоѓа во таква состојба да се лиши од живот. Согласно некои автори, делото може да биде извршено и со евентуална умисла;
- **извршител** може да биде било кое лице, меѓутоа со оглед на побудите од кои се врши делото, најчесто како извршителите се јавуваат сродниците, други блиски лица или медицинскиот персонал задолжен за лекувањето на лицето.

Холандија е првата европска земја која ја легализирала евтаназијата и асистираниот самоубиство во 2001 год. со Законот за лишување од живот на барање и помагање во самоубиство, а стапил во сила во 2002. Притоа со чл. 2 е регулирано дека евтаназијата и асистираниот самоубиство нема да се сметаат за казнени, доколку постапките се преземени од страна на лекар, кога се исполнети бараните услови пациентот слободно и свесно да има изразено барање, да е безнадежно болен и неподносливо да страда, како и да не постојат разумни алтернативи за состојбата во која се наоѓа. Воедно одлуката подлежи и на дополнителна контрола од страна на лекарската комора.²²

Белгиското право во 2002 год. го донесува законот со кој евтаназијата се смета за дозволена. Потенцијалните кандидати треба да имаат живеалиште во Белгија, да имаат навршено најмалку 18 години и да имаат конкретно, доброволно и повторено барање нивниот живот да биде прекинат, да бидат информирани за својата состојба врз која не се применливи други алтернативни решенија, лекарот претходно да утврдил дека се работи за симптоми од траен карактер, а воедно се бара мислење од посебна лекарска комисија.²³ За подоцна на 13.02.2014 год, оваа држава ја легализира евтаназијата со смртоносна инјекција врз деца, притоа не ставајќи возрастна граница.²⁴

Под слични услови кои е потребно да се исполнат како во Белгија, во 2009 год., во Луксембург е донесен закон со кој е легализирана евтаназијата и потпомогнатото самоубиство. Меѓутоа пред да се изврши актот, лекарот мора да добие известување од страна на Националниот совет за контрола којшто треба да потврди дека барањето за скратување на животот на определен пациент е прописно регистрирано.²⁵

Во Франција во 2005 год. е донесен закон со кој се дозволува да биде прекинато давањето медицинска помош, но не е дозволено потпомогнатото самоубиство. Слично како Франција, Италија и Шведска не дозволуваат потпомогнато самоубиство, но го признаваат правото на пациентот да одбие медицинска помош.

Во 1936 год, поборници на евтаназијата обединети во Друштво на пријатели на Евтаназијата,²⁶ поднеле петиција до Парламентот во Велика Британија за нејзина

²¹ проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско казнено право*, Скопје 2012, стр. 119 – 120.

²² проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско казнено право*, Скопје 2012, стр. 113-114.

²³ Ibid.

²⁴ <http://www.patientsrightscouncil.org/site/belgium/>

²⁵ проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско казнено право*, Скопје 2012, стр. 113-114.

²⁶ Dušan Zečević i sar., „Liječnička deontologija“, *Sudska medicina i deontologija*, Medicinska naklada, Zagreb, 2004, str. 330-333.

легализација, меѓутоа ваквиот предлог бил одбиен и ситуацијата за ова прашање е непроменета до ден денес. „Потпомогнатото самоубиство“ е забрането според Законот за самоубиства од 1961 година, поглавје 2, став 1, а доброволната евтаназија се смета за убиство. Имено, во тој дел од Законот се вели дека лицето кое помага, кое советува или кое наведува некој друг на самоубиство ќе биде одговорно за неговите постапки и ќе биде осудена на казна затвор која може да изнесува максимални 14 години.²⁷

Правото на смрт своите нукулци ги пушта во англосаксонскиот правен систем, поточно во здравствениот систем на САД. Случајот на Karen Anna Quinlan²⁸ претставувал основа за донесување на Законот за право на смрт во Калифорнија во 1977 год. кој предвидувал можност на терминално болните луѓе да донесат одлука за прекинување на бесмислената терапија и продолжувањето на таквиот начин на живот.²⁹

Во САД на федерално ниво сè уште не постои унифициран став во однос на прашањето за евтаназија, иако постојат повеќе здруженија кои се поборци на правото за достоинствена смрт. Во Вашингтон од 1996 год. е прогласен за противуставен Законот за забрана за давање на медицинска помош при самоубиство, додека во Орегон од 1997 год. важи Законот за достоинствена смрт, согласно кој лекарите имаат можност да препишат, но не и да применат смртоносна доза на лекови на болно лице на кое му преостануваат помалку од 6 месеци живот.³⁰

На оваа тема, вниманието го задржува случајот со **Dr. Jack Kevorkian** кој бил познат и како Doctor Death и Jack the Dripper.³¹

Jack Kevorkian бил роден во Pontiac, Mich. на 26 Мај 1928 год. како второ од трите деца и единствен син на Levon and Satenig Kevorkian кои биле бегалци од Ерменија. Како млад бил опишуван од своите пријатели за добар студент кој се интересирал за уметност и музика. Дипломирал на универзитетот во Мичиген по што продолжил со интересите за инженерство пред да се пренасочи на медицина.

Низ неговите денови како студент на медицина (дипломирал 1952 год) дошол до идејата на затворениците кои биле осудени на смрт да им биде дадена опцијата да бидат егзекутирани со анестезија сè со цел нивните здрави органи да бидат сочувани. Својот предлог во 1958 год го доставил до American Association for the Advancement of Science. Фасциниран од смртта, во периодот 1960 - 1970 год. работи како медицински патолог. Иако неговите пријатели го опишувале како забавна и интересна личност, оние кои го познавале на работа биле сведоци на непредвидлива, чудна, премногу амбициозна личност со избувлив темперамент. Поради принципиелниот и нефлексибилен живот ретко се состанувал со некого и никогаш не бил женет.

Пресврт во неговиот живот биле дебатите помеѓу медиумите и законодавците околу темата за достоинствена смрт. Тргувајќи од таму, во 1987 год. заминува за Холандија каде ги учи техниките со кои се служеле холандските лекари за асистирање при самоубиства кај безнадежно болните пациенти без да предизвикаат проблеми кај правните органи. Една година подоцна се враќа во својот град каде почнува да го споделува наученото рекламирајќи ја неговата нова медицинска “bioethics and obituary” пракса која се состоела од понуда за “death counseling” на семејства. Притоа давајќи им

²⁷ <https://akademik.mk/smrtno-bolen-mazh-od-anglija-zapochnal-pravna-postapka-za-pravoto-da-umre/>

²⁸ Karen Anna Quinlan била девојка која паднала во коматозна состојба поради конзумирање на прекумерно количество на алкохол и дрога. По изминување на неколку месеци откако е констатирано дека е во неповратна вегетативна состојба, на барањето на нејзините родители за исклучување на апаратите се спротивставила здравствената установа. По одлука на Врховниот суд во Њу Џерси, пациентката била исклучена од апарати и на изненадување на сите почнала самостојно да дише.

²⁹ проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско казнено право*, Скопје 2012, стр. 104.

³⁰ проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско казнено право*, Скопје 2012, стр. 105.

³¹ <https://www.nytimes.com/2011/06/04/us/04kevorkian.html>

на репортерите до знаење дека за процесурата не наплаќа подмирувајќи ги самиот сите трошоци за евтаназијата, воедно покажувајќи им ја едноставната направа која се состоела од метална шипка на која биле закачени неколку течности (вијали со лекови - тиопентал, седатив и калиум хлорид) кои го парализирале срцето, со помош на кои пациентите си го завршувале својот живот. Позади ова негова пракса се криеле две цели: да им обезбеди комфорт на пациентите и да се заштити себеси од кривично гонење. Од своите пациенти барал директно и јасно да ја искажат волјата да умрат, давајќи им најмалку еден месец да размислат за својата одлука со можност да се премислат. Во процесот биле вклучени семејни лекари и професионалци за ментално здравје. Целиот процес бил снимен, од интервјуа со пациентите, нивните фамилии и пријатели до моментот на самоубиството.

Во наредните 8 години, според неговата евиденција асистирал во повеќе од 130 самоубиства. Пациенти од целата земја патувале за да побараат негова помош. Процедурата се вршела во домови, коли и кампови.

Во периодот мај 1994 до јуни 1997 год. на д-р Кеворкијан 4 пати му се судело за смртта на 6 пациенти, но со помош на неговиот вешт адвокат истите завршиле во негова полза. Но на 26 март 1999 год. на судењето кое траело помалку од два дена, поротата му изрекла обвинителна пресуда за убиство од втор степен со казна затвор од 10 до 25 год. Ова судење било покренато, откако д-р Кеворкијан се снимил како самиот му дава смртоносна инјекција на барање на неговиот пациент Thomas Youk кој боледувал од Lou Gehrig's disease. Со оваа постапка тој отишол подалеку од асистирање при самоубиство со тоа што самиот го сторил чинот на давање на смртоносна инјекција. Судијката Jessica R. Cooper со зборовите "Well, sir, consider yourself stopped" му ја изрекува казната. Од затвор излегува по одлежани 8 години, откако дава ветување дека нема повеќе да го повтори делото. На свои 83 години во 2011 год умира во Мичиген.

Борејќи се за правото на безнадежно болните пациенти, д-р Кеворкијан ги предизвикува социјалните табуа за болните и оние кои умираат, притоа пркосејќи му на правниот систем. Неговите подржувачи, како и оние кои го осудувале, неспорно се согласуваат дека поради него е зголемена грижата за овој тип на пациенти во Америка од страна на докторите.³²

4. Легализација на евтаназијата, зошто „да“, а зошто „не“?

Со оглед на тоа што сè уште не постои стојалиште кое е прифатено од поборниците на двете страни, евтаназијата им наметнува сериозни потешкотии на законодавствата широм светот токму поради големиот број културолошки, цивилизациски и историски моменти испреплетени со религиозни, етички и морални сфаќања.

Аргументите на приврзаниците за легализација на евтаназијата се однесуваат на:

- хуманоста да се прекратат страдањата на безнадежните пациенти;
- човековото право на сопствениот живот и на изборот на смртта со помош на другите кога не може тоа сам да го реализира;
- сигурноста дека во случај на тешка болест или несреќа, луѓето ќе го зачуваат своето достоинство и нема да страдаат многу;

³² За неговиот живот и дело снимен е филм "You Don't Know Jack," во кој д-р Кеворкиан го глуми Ал Пачино. Филмот е добитник на неколку престижни награди.

- спречувањето на злоупотребите кои се во тесна врска со евтаназијата, откако истата ќе биде озаконета.³³

Меѓутоа како спротивност на погоренаведено се јавуваат размислувањата во однос на напредноста на медицината. Она што денес го сметаме за неизлечливо, кој може со сигурност да тврди дека во блиска иднина нема да стане возможно со само една таблета или инјекција. Современата наука изненадува секојдневно, па болестите од кои умирале голем број пациенти во минатото денес ги сметаме за лесно излечливи. Притоа, моќта што би се ставила во рацете на лекарите за да одлучат што е, а што не е достоинствен живот, дали е преголема и каде е границата? Дали истите ќе можат со сигурност и несубјективно да донесат одлука за животот на друго лице? Воедно треба да го земеме и фактот дека човечкиот организам поединечно за секој е различен, па идејата за закрепнување дури и од сосотојби кои се сметале за крајно неповратни сепак не е непозната. Медицинската прогноза не е секогаш 100% сигурна и непроменлива.

Како прашање кое го поставуваат поборниците кои се против легализацијата е свесноста на пациентот за донесување на одлуката. Дали неговото расудување во моментот е нарушено или тој потполно е свесен за последиците, или пак дали одлуката е лично негова и е негов избор и не е донесена под притисок. Не е спорно истата да биде донесена од пациентот за да не го обременува финансиски своето семејство.³⁴

За среќа или за несреќа, бројката на држави кои ја имаат легализирано евтаназијата е значително помал од бројката на држави кај кои истата се смета за кривично дело. Јасно етичко прифатено решение сè уште нема, па прашањето за донесувањето на одлука за завршување на животот на едно неизлечливо болно лице останува за одговор на законодавните тела при секоја земја посебно. Меѓутоа, тоа врз основа на сознанијата до кои дојдов при ова истражување, не ги спречува неповратно болните и нивните најблиски да најдат утеха во патување до земја каде евтаназијата е легализирана.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско казнено право*, Скопје 2012.
- Henry Friedlander, *The Origins of Nazi Genocide: From Euthanasia to the Final Solution*, University of North Carolina Press, Chapel Hill and London, 1997.
- Leo Alexander, „Medical Science under Dictatorship“, *New England Journal of Medicine*, No. 42, 14.06.1949, pp. 49.
- Robert Jay Lifton, *The Nazi Doctors*, Basic Books, New York, 1986, pp. 45.
- Jurica Korbler, „Eutanazija“, Ante Šercer (ur.), *Medicinska enciklopedija*, Jugoslovenski leksikografski Zavod, Zagreb.
- Bernard M. Dickens & Joseph M. Boyle Jr., & Linda Ganzini, “Euthanasia and assisted suicide“, Peter Singer & Adrian M. Viens (eds.), *The Cambridge Textbook of Bioethics*, Cambridge University Press, New York, 2008.
- Robert M. Veatch, *Case Studies in Medical Ethics*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1977.
- Stephen Holland, „Killing versus Letting Die“, Stephen Holland (ed.). *Bioethics - A Philosophical Introduction*, Polity Press, Cambridge, 2003.
- Maurice A.M. De Wachter, „Active Euthanasia in the Netherlands“, *The journal of American Medical Association*, Vol. 262, No. 23, December 15, 1989.

³³ проф. Никола Тупанчевски и сор. *Медицинско казнено право*, Скопје 2012, стр. 108.

³⁴ Ibid.

Vesna Klajn-Tatić, „Odnos između aktivne direktne i aktivne indirektne eutanazije“, *Pravni život*, 9-2005.

Jennifer Fecio McDougall & Martha Gorman, *Euthanasia: A reference handbook*. 2nd edition, ABC Clio, Inc., California, 2008.

Борче Давитковски и сор., *Право и јавно здравство*, Правен факултет, Скопје, 2009.

Tom L. Beauchamp & James F. Childress, *Principles of Biomedical Ethics*. 5th ed., Oxford University Press, 2001.

Peter Singer, *Practical Ethics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.

Владо Камбовски, *Кривичен законик на Република Македонија*, Скопје 2009.

Dušan Zečević i sar., „*Liječnička deontologija*“, *Sudska medicina i deontologija*, Medicinska naklada, Zagreb, 2004.

<https://akademik.mk/smrtno-bolen-mazh-od-anglija-zapochnal-pravna-postapka-za-pravoto-da-umre/>

<https://www.nytimes.com/2011/06/04/us/04kevorkian.html>

<http://www.patientsrightscouncil.org/site/belgium/>